

Evalvácia funkcionality organizácie a riadenia operatívno-poznávacej činnosti

Anotácia: Predkladaná vedecká štúdia má teoreticko-praktický charakter, identifikuje konkrétne problémy, ktoré sú spájané s účelovou aplikáciou operatívno-poznávacej činnosti v policajnej praxi. Jej autor, predovšetkým na základe poznania z výskumu funkcionality tejto činnosti, navrhuje zaviesť a hlavne využívať niektoré nové termíny, ktoré sú pre mnohých ešte neobvyklé. Autor sa domnieva, že bez ich poznávania je ťažké pochopiť samotnú podstatu jednotlivých funkcií tejto špecifickej policajnej činnosti.

Kľúčové slová: policajné konanie, operatívna činnosť polície, operatívno-poznávacia činnosť, evalvácia funkcionality operatívno-poznávacej činnosti, organizácia a riadenie, funkcionality, pridaná hodnota, zodpovednosť (akontabilita), determinanty, kontext.

Úvod

Postavenie informácií na úseku poznania kriminálnych aktivít kladie vysoké nároky nielen na spôsob ich získavania, ale aj spôsob ich analytického spracovania a efektívneho využitia v policajnom konaní. Tieto skutočnosti sa premietajú do potreby skvalitnenia celého systému prípravy policajného konania, metodológie a metodiky organizácie a riadenia jeho jednotlivých činností.

1 Funkcionality operatívno-poznávacej činnosti

Operatívna poznávací činnosť je realita, ktorá má v systéme policajného konania relatívne samostatnú pozíciu, ktorú vymedzuje predovšetkým účel, ciele a postupy jej aplikácie. Túto skutočnosť akceptuje policajná prax, a to aj napriek tomu, že pri vymedzovaní (predovšetkým) funkcií tejto činnosti nie je jednotná. Podobne nie je jednotná ani pri vymedzovaní obsahu a charakteru tejto činnosti.

Domnievame sa, že aj z tohto dôvodu je potrebné na začiatku riešenia otázok, ktorých predmetom sú základné teoretické a praktické funkcie operatívno-poznávacej činnosti, ozrejmiť si, aký obsah vkladáme do terminologického označenia výrazu „operatívnosť“, „operatívna“, „operatívna činnosť“, „operatívno-pátracia činnosť“, „operatívna poznávací činnosť“. Ak uvádzané kategórie analyzujeme systematicky, cieľavedome zistíme, že ich obsahový význam je výrazne odlišný. Osobitne sa to odráža, ak sú tieto termíny spájané s ich určitým konaním, ktoré realizujú konkrétne subjekty. V našom prípade ide o policajné organizácie, policajno-bezpečnostné orgány, resp. operatívne policajné organizácie, operatívnych pracovníkov.

V policajnej praxi je termínom „operatívna“ najfrekvencovanejšie sumárne označovaná **operatívna práca**, resp. *riadenie konkrétnej činnosti*. Bežne používaný termín v spoločenskom živote „operatívne konanie – činnosť“ svojim prívlastkom spresňuje, že v danom prípade ide o aktívnu, výkonnú činnosť, ktorou je dosahovaná konkrétna pôsobnosť.¹ Z tohto vyplýva, že týmto termínom môžeme vyjadriť vlastnosť, resp. stav, ktoré je možné priradiť k rôznym formám konania (činnostiam), ktoré môžu mať rôzne funkcie, obsah, charakter a pod. Možnosť širokospektrálnej aplikácie tohto termínu, najmä v súvislosti

¹ „Operatívnosť“ (základ slova z latinčiny) znamená *schopnosť zasiahnuť, zaučíkovať, urobiť, robiť, spôsobiť, spôsobovať* dačo, *pohotovosť, výkonnosť, pôsobnosť*.

s charakterizovaním jej rôznych vlastností, stavov, môže spôsobiť nielen v policajnej teórii, ale aj v praxi konkrétne problémy.

Termín „operatívnosť“ ako vlastnosť, resp. stav, je pomerne frekventovane využívaný pri upresňovaní určitých aktivít v rámci policajného konania. Napríklad pojmom **operatívna policajná činnosť je označený „systém spravidla utajených, na vznikajúce a existujúce situácie a úlohy prijímaných opatrení (akcie, zákroky) a realizovaných úkonov, ktoré aplikujú orgány štátnej správy pri účelovom plnení úloh policajného konania, najmä na úseku eliminácie závažnej protispoločenskej činnosti“.**

Analytickým rozborom prezentovanej charakteristiky je možné zistiť, že aj v tomto prípade „operatívnosť“ je priamo prepojená s označením konkrétneho stavu, ktorý je v danom prípade špecifikovaný termínom „systém...“ a vlastnosťou, ktorú je možné predovšetkým vydedukovať z jej predpokladanej akcieschopnosti, a to vo vzťahu k určitému realizačnému subjektu a pod. Je možné uviesť, že v systéme policajného konania „operatívnosť“ pomerne presne vymedzuje konkrétne vonkajšie charakteristiky jeho činnosti.

K inému zisteniu je možné dospieť, ak v uvedenej charakteristike policajného konania hodnotíme jeho predpokladaný širokospektrálny účel. Ten je limitovaný subjektmi policajného konania (*orgány štátnej správy*) a delegovanými úlohami, ktoré súvisia predovšetkým s elimináciou kriminality (v *danom smere fakultatívna pôsobnosť má svoj osobitný význam*). Napríklad operatívnou činnosťou polície je možné dosiahnuť účelové poznanie (poznávanie), riadenie a organizovanie činnosti, pozitívne výsledky pri zadržiavaní a iných formách donútenia a pod.

Z týchto konštatácií vyplýva, že v terminologickom označení „operatívna činnosť polície“ má širokospektrálny rozmer:

- termín nie je jednoznačne vymedzený, prípadne je chápaný v rôznych významoch,
- pri jeho vymedzovaní je možné použiť rôzne východiská,
- existuje pestrá paleta činností (udalostí), ktoré je možné v jej obsahu aplikovať a pod.

Sme presvedčení, že aj touto argumentáciou je možné zdôvodniť potrebu terminologicky precizovať a do policajnej teórie a praxe implementovať kategórie, ktorými je možné charakterizovať **operatívnu poznávaciu činnosť**.

Pojmom **operatívna poznávací činnosť je označovaný systém spravidla utajených, na vznikajúce a existujúce situácie reagujúcich opatrení (akcie, zákroky) a úkonov (metódy a prostriedky), ktoré určené orgány štátnej správy aplikujú pri získavaní, spracovaní, využívaní a adresnom distribuovaní informácií pri účelovom plnení úloh policajného konania.**

Relatívnu samostatnosť operatívnej poznávacej činnosti v systéme policajného konania vymedzujú špecifické sledované účely a ciele, ktoré je možné dosiahnuť využívaním jej metód a prostriedkov. Potreba aplikácie operatívno-poznávacej činnosti vyplýva z riešenia aktuálnych bezpečnostných situácií. Prax potvrdzuje, že kvalitatívne nové dimenzie kriminálnych aktivít (najmä aktivít kriminálnych skupín) vyžadujú aj kvalitatívne nové prístupy pri ich eliminácii. Napríklad elimináciu aktivít kriminálnych, resp. teroristických skupín je potrebné chápať ako vojnu spravodajských a operatívnych informačných sietí (ľudských a technických zdrojov) proti týmto subjektom, ako dlhodobý boj a súperenie intelektu s vysoko sofistikovaným nepriateľom, ktorý používa nekonvenčné metódy a postupy, ktoré sú bežnými policajno-bezpečnostnými metódami a prostriedkami ťažko identifikovateľné. Čas a informácie sa stávajú rozhodujúcim nástrojom v boji s uvedenými formami kriminality. Dominantné postavenie informácií v boji s organizovaným zločinom a terorizmom kladie vysoké nároky nielen na spôsob získavania informácií, ale aj spôsob ich analytického spracovania a efektívneho využitia v práci polície i bezpečnostných zložiek

(napr. spravodajských).² Uvedené skutočnosti sa premietajú do potreby skvalitnenia celého systému prípravy a metodiky organizácie policajného konania.

Predovšetkým tieto skutočnosti majú osobitný význam pri samotných úvahách, či je vôbec možné termínom „**operatívno-poznávací činnosť**“ označiť subsystém policajného konania a následne túto realitu rozvíjať v novo kreovanom vednom odbore „**operatívne poznanie**“ v systéme policajných vied..

Zovšeobecnením uvedeného základné východiská pri identifikácii „operatívno-poznávací činnosť“ je možné vnímať v súlade s predpokladanými smermi jej ďalšieho procesuálneho rozvoja, najmä:

- praktická operatívno-pátracia činnosť (historický pohľad),
- operatívne poznanie ako vedný odbor,
- operatívna poznávací činnosť ako samostatná profesia,
- operatívne poznanie ako akademická disciplína,
- výskum operatívneho poznania,
- zámery operatívneho poznania a jej vývojové trendy.

Z výsledkov aplikovaného výskumu vyplýva, že tento proces rozvoja operatívno-poznávací činnosti je v určitej kontinuite akceptovaný nielen v policajnej teórii, ale aj v praxi (nielen v Slovenskej republike). Za pozitívne je možné označiť, že táto vymedzená realita (*kontinuita rozvoja*) vyplýva z funkčnosti (*funkcionality*) systému operatívno-poznávací činnosti. Prax potvrdzuje, že správne vymedzeným, cieľavedomým a tvorivým aplikovaním operatívno-poznávací činnosti sa vytvárajú kritériá, ktorými je prispieť k objektivizácii hodnotenia účelnosti, potrebnosti a účinnosti jej aplikácie, t. j. **funkcionality jej systému**. Zjednodušene povedané, funkcionality (*funkčnosť*) systému operatívno-poznávací činnosti je vyjadrená reálnymi potrebami, špecifickými úlohami, koordinovaným a systematickým plnením cieľov a dosahovanými produktmi.

Funkcionality systému operatívno-poznávací činnosti je jednou z kategórií, ktorou je možné zvýrazniť jej špecifické vlastnosti. Vyplýva to z konkrétneho zamerania výkonu tejto činnosti, ktoré sa odráža v plnení delegovaných úloh v súlade s napĺňaním zákonom stanoveného účelu a dosahovaním vytýčených cieľov. Z praktických skúseností vyplýva, že túto kategóriu operatívno-poznávací činnosti je potrebné strategicky hodnotiť, a to predovšetkým vo vzťahu k obhajobe opodstatnenosti rozvoja tejto špecifickej činnosti. Z výsledkov výskumu vyplýva, že strategické hodnotenie je realizované v konkrétne určených periódach, rešpektujúc zdôvodnenú prognózu vznikajúcich potrieb (*minimálne 2x do roka*). Túto skutočnosť uvádzame aj napriek tomu, že z obsahu týchto hodnotení je v niektorých prípadoch evidentne akceptovaný formálny prístup. Výsledky obsahových analýz potvrdzujú, že predovšetkým v súlade s potrebami policajnej praxe, vo výstupných hodnotiacich dokumentoch (*správach*) nie sú využívané kritériá, ktorými je možné v potrebnej miere objektivizovať hodnotenia funkcionality operatívno-poznávací činnosti na vstupe a na výstupe. Napríklad v týchto hodnotiacich správach kritériá, ktoré je možné využiť pri určovaní:

- dispozičnej logistiky, predstavuje vstup – organizačné zabezpečenie, (*napríklad personálne, materiálne-technické, ekonomické, informačné predpoklady a iné*),
- organizácie, riadenia a kontrole celého systému (*jeho operatívnosť, kreativnosť, komunikácia, ekonomika, účinnosť a efektivita a pod.*),

² AUGUSTÍN, P. *Korupcia*, Akadémia PZ v Bratislave, Bratislava 2008, s. 95, ISBN 978-80-8054-453-9, EAN 9788080544539.

- racionality, ktorou je potrebné hodnotiť potrebnú existenciu jednotlivých prvkov v systéme (*zdôvodniť účelnosť aplikácie jednotlivých činnosti systému*),
- účinnosti a efektivity celého systému predstavuje výstup (*napríklad dosahované výstupy, koordinácia, komunikácie medzi jeho subjektmi pod.*),
- akceptovaných výsledkov (*predovšetkým ich akceptáciou zo strany spoločnosti, aj zo strany kriminálnych subjektov*),
- prognostických predpokladov (*charakterizujúcich vznikajúce požiadavky a pod.*)

Domnievame sa, že uvádzané skutočnosti majú charakter rezerv, ktorých využitím je možné zvýšiť úroveň objektivity hodnotenia operatívno-poznávacjej činnosti. Bez nároku na úplnosť, v operatívno-poznávacjej činnosti sú najfrekvencovanejšie aplikované opatrenia (*akcie, zákroky na zabezpečenie niečoho*) a úkony (*aplikácia metód a prostriedkov*) na účel predchádzania, zamedzovania, odhaľovania trestných činov, zisťovania ich páchatel'ov, ochrany určených osôb a objektov, ochrany štátnych hraníc, ochrany svedkov a pátrania po osobách a veciach. Aj z tohto neukončeného výpočtu konkrétneho účelového zamerania operatívno-poznávacjej činnosti je možné predovšetkým dedukciou charakterizovať jej funkcionálnu (funkčný význam) a kritériá hodnotenia, ktoré korešponduje s dosahovanou úrovňou plnenia vytýčeného cieľa, t. j. dosiahnutého poznania vo forme informačného produktu. Vyplýva to predovšetkým z toho, že jednotlivé policajné organizácie v systéme policajného konania nepretržite vyžadujú, generujú (*spracúvajú, formulujú podľa komplexu abstraktných pravidiel, vzorov, modelov, reťazcov*), využívajú a ukladajú informácie všetkých druhov s cieľom vykonávať svoju činnosť. Predovšetkým pri plnení týchto úloh zohráva operatívno-poznávacja činnosť významnú, v mnohých prípadoch gestorskú funkciu.

Na práci s informáciami v operatívno-poznávacjej činnosti sa podieľa celá operatívna organizácia, jej subjekty – manažment, operatívni pracovníci a analytici. Každý z týchto subjektov je zodpovedný za kvantitatívne a kvalitatívne obohatenie informácií. Pri všeobecnom hodnotení tejto činnosti môžeme povedať, že vo vzťahu k plneniu zadaných úloh sa vytvára potrebná informačná kapacita. Informačná kapacita rozširuje dispozíciu poznania (*pomerne detailných*) o aktuálnych potrebách spoločnosti, jednotlivých policajných organizácií a samotných operatívnych pracovníkov.³ Tieto alternatívne možnosti majú osobitný význam pri evalvácii funkcionality operatívno-poznávacjej činnosti, a to určením jej kvality a ňou dosiahnutej pridanej hodnoty.

Aj v tomto prípade si dovoľujeme interpretovať poznanie, ktoré sme nadobudli v procese aplikovaného výskumu. Pojem kvalita (kvalita OPČ, kvalitná činnosť operatívnej organizácie, operatívneho pracovníka atď.) sa síce dnes často používa, ale bez presne vymedzeného významu. Napríklad v oficiálnych dokumentoch, v ktorých je hodnotené policajné konanie sa s týmto pojmom narába ako s ústredným kritériom, pričom nie je definované, čo sa ním rozumie. „*Prečo je tento pojem tak ťažko uchopiteľný?*“

Zdá sa, že najväčší problém spočíva v tom, že pojem „kvalita“ v oblasti operatívno-poznávacjej činnosti je spätý s „hodnotou“ alebo „úžitkom“, ktorý pre spoločnosť, policajné organizácie, operatívnu organizáciu a operatívneho pracovníka majú informačné produkty tejto činnosti. Lenže subjektívne hodnota alebo úžitok týchto produktov sú veľmi ťažko identifikovateľné. V mnohých prípadoch sa zatiaľ vymykajú výskumnej analýze. Časť oslovených odborníkov v procese riadeného rozhovoru sa domnieva, že pojem „kvalita“ v oblasti operatívno-poznávacjej činnosti sa úzko vzťahuje na „vysokú úroveň“, „dokonalosť“, „žiaducu hodnotu“ nadobudnutého poznania. V tomto zmysle je možné interpretovať výroky v dokumentoch Prezídia PZ, v ktorých sú spracované analýzy bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike (*napríklad „...pri spracovaní smernice o operatívno-pátracej činnosti*

³ Augustín, P. *Korupcia*, Akadémia PZ v Bratislave, Bratislava 2008, s. 125, ISBN 978-80-8054-453-9, EAN 9788080544539.

zo strany pracovníkov ÚJaKP P PZ bude kladený dôraz aj na kvalitu a hodnotenie OPČ“).⁴ To znamená, že sa postuluje, aby operatívno-pátracia činnosť (ako sme už uviedli, presnejšie a aktuálnejšie označovaná operatívno-poznávacía činnosť) sa dostávala na túto úroveň, ktorá je považovaná za optimálnu a žiaducu. Analýzou týchto skutočností je možné dospieť k záveru, že takto vykonané hodnotenie je príliš všeobecné, s jej interpretáciou je možné súhlasiť len čiastočne.

Rešpektujúc uvedené potreby praxe, navrhujeme, aby sa „**kvalitou operatívno-poznávacíj činnosti**“ (jej procesov) vyjadrovala najmä žiaduca (optimálna) úroveň fungovania jej prvkov, ktorá je odrážaná v dosahovanom informačnom produkte. Aj napriek účelovému zjednodušeniu uvádzaných kritérií sa domnievame, že ich akceptáciou môže byť kvalita operatívno-poznávacíj činnosti hodnotená a meraná objektívnejšie, ako je to doteraz.

Napríklad pri evalvácii funkcionality kvality operatívno-poznávacíj činnosti sa ukazuje ako vhodné a potrebné využívať hodnoty určované **zodpovednosťou – akontabilitou a pridanou hodnotou** (podobne sa tieto kategórie využívajú pri hodnotení funkcionality vo vzdelávaní, v ekonomike a iných sociálnych činnostiach). Vzhľadom na to, že tieto kategórie pomerne presne vystihujú požiadavky kladené na určovanie kvality, je vhodné ich implementovať do metodológie operatívno-poznávacíj činnosti.

Zodpovednosť (akontabilita) znamená schopnosť predložiť účty. Vo sfére operatívno-poznávacíj činnosti, kam tento pojem preniká z komerčnej hospodárskej sféry, je interpretovaný ako schopnosť jej subjektov (operatívne organizácie, operatívny pracovník) poskytovať objektívne informácie v súlade s plnením stanovených úloh. Zároveň znamená povinnosť niesť za tieto výsledky poznania (informačné produkty) aj zodpovednosť, ktorá súvisí napríklad aj s voľbou postupov a prístupov k plneniu stanovených úloh. Akontabilita má teda zásadný význam pre hodnotenie a určovanie kvality funkcionality.

Z pohľadu praxe je vhodnejšie hodnotiť samotnú „**pridanú hodnotu**“, ktorú je možné dosiahnuť aplikáciou operatívno-poznávacíj činnosti. Význam určovania pridanej hodnoty spočíva predovšetkým v tom, že orientuje subjekty operatívno-poznávacíj činnosti na hodnotenie užitočnosti, účelnosti, efektivity a funkcionality práce s informáciami. Pridaná hodnota operatívno-poznávacíj činnosti je merateľná, a to predovšetkým porovnaním východiskového poznania s poznaním, ktoré je sumarizované v informačnom produkte. Sme presvedčení, že identifikácia pridanej hodnoty, ktorá je dosiahnutá aplikáciou operatívno-poznávacíj činnosti, orientuje jej subjekty na skúmanie užitočnosti, účelnosti a efektivity tohto druhu poznania. Dosahovaná „**pridaná hodnota**“ aplikáciou operatívno-poznávacíj činnosti musí vykazovať výsledkový a efektový charakter. Pozitívom je, že v systéme hodnotenia funkcionality operatívno-poznávacíj činnosti je dostatočne merateľná, a to tak z hľadiska kvality, ako aj zodpovednosti, pretože predstavuje výstupný informačný produkt.

Výstupom, informačným produktom operatívno-poznávacíj činnosti je vždy poznanie, ktoré má formu výsledku, resp. efektu. Pri určovaní charakteru formy výstupu sú zohľadňované vlastnosti informačného produktu.

Výsledky dosahované aplikáciou operatívno-poznávacíj činnosti majú vlastnosti, ktoré je možné zisťovať a určovať ich hodnotu už v čase, keď vznikajú.

Efekty operatívno-poznávacíj činnosti sa prejavujú ako dôsledky alebo účinky vyvolané pôsobením výsledkov. Efekty výstupov majú v mnohých prípadoch dlhodobý charakter a v praxi sú pomerne frekventovane registrované ťažkosti pri ich zisťovaní a meraní.

Sme presvedčení, že z toho, čo sme uviedli, vyplýva celý rad otázok, ktorých odpovede by dosahovali rozsah niekoľkých vedeckých monografií. Rešpektujúc

⁴ Prezídium PZ Slovenskej republiky: Správa o bezpečnostnej situácii v Slovenskej republike v roku 2009, s. 35.

cieľavedomosť a systémový prístup našej štúdie, svoju pozornosť zameriame na jednu z nich. Otázkou je: „*Ako je možné zvýšiť úroveň evalvácie funkcionality operatívno-poznávacjej činnosti?*“

Podľa nášho názoru táto otázka nie je vyvolaná len zo strany ekonómov a mnohokrát politikov, ale jej opodstatnenosť má reálny praktický a teoretický základ. Praktický základ vyplýva z požiadaviek funkcionality operatívno-poznávacjej činnosti, ktorej determinantom je jej organizácia a riadenie. Teoretický základ je vytváraný výkladovým zdôvodnením javových a podstatných charakteristík možných spôsobov hodnotenia tejto činnosti v systéme jej organizácie a riadenia.

Z historických skúseností je zrejmé, že v samotnom hodnotení výsledného informačného produktu vznikla dosť paradoxná situácia. Výkon aplikácie operatívno-pátracjej činnosti sa v podstate plánoval. V určitom smere boli dodržiavané predpisy s vymedzenými hodnotiacimi kritériami. Za tejto situácie operatívni pracovníci alibisticky vykazovali to, čo nebolo vykonané, resp. používali pri svojej práci to, čo nebolo potrebné a pod. Ako najväčší paradox v tejto situácii je možné označiť, že mnohí manažéri nehodnotili výsledný produkt, ale len postup. Dôsledky týchto prístupov sú prenesené aj do súčasnosti.

Niet pochyb, že na zabezpečovanie kontroly kriminality sa v právnom štáte vynakladajú adekvátne finančné, materiálne a ľudské zdroje, ktoré musia byť aj informačne zdôvodnené, a to v celom procese aplikácie operatívno-poznávacjej činnosti. Už z týchto konštatácií vyplýva, že problematika jej evalvácie má širokospektrálny rozmer. Akceptujúc účel tejto štúdie, sme sa rozhodli z tejto neobyčajne rozsiahlej problematiky v ďalšej časti upriamiť našu pozornosť na riešenie otázky: „*Čo je najviac potrebné hodnotiť v OPČ?*“. Aj v tomto prípade, teda pri riešení tejto otázky, využijeme funkčný poznávací arzenál už existujúcej teórie operatívno-poznávacjej činnosti (*d'alej len OPČ*).

Výsledky aplikovaného výskumu poukazujú, že na tomto úseku pri hodnotení (*evalvácii*) existujú konkrétne pretrvávajúce rezervy. Pri hlbšom skúmaní daného problému je možné zistiť, že policajný manažment pri hodnotení dominantne využíva štatistické kritériá. Tento prístup oslovení respondenti (*v riadených rozhovoroch, dotazníkoch*) považujú za závažný problém, ktorý výrazne sťažuje prácu na úseku aplikácie OPČ. Okrem iného sa z uvedeného dôvodu vyskytujú prípady, keď policajné organizácie, policajno-bezpečnostné orgány formálne vykazujú to, čo v skutočnosti nevykonali, a aj takto sa dostávajú do pozície alibistov a pod. Aj z nášho poznania vyplýva, že riešenie tohto problému je veľmi zložitá, pretože tento model hodnotenia vychádza od najvyšších riadiacich subjektov v organizačnej štruktúre policajného konania. V procese výskumu sme nadobudli presvedčenie, že policajní manažéri na okresnej, resp. na krajskej úrovni sú schopní objektívne a adresne hodnotiť svoju činnosť a činnosť a výkony svojich podriadených, taktiež sú schopní toto hodnotenie obhájiť, ale na to im vyšší riadiaci manažment musí vytvárať priestor.

Domnievame sa, že z prezentovaného poznania, ktoré je spracované v tejto časti štúdie, je možné zdôvodniť našu motiváciu, ciele a postupy, ktoré sme akceptovali pri ďalšom vedeckom poznávaní funkcionality OPČ. Konkrétne sme sa zamerali na poznávanie determinantov, ktoré dominantne ovplyvňujú aplikáciu a dosahované výstupy OPČ.

2 Poznávanie determinantov funkcionality operatívno-poznávej činnosti

Prax potvrdzuje, že akceptácia poznania determinantov a jeho následné využitie ovplyvňuje dosahovanie výstupov z určitého konania. Z tohto dôvodu ich permanentné poznávanie musí tvoriť neoddeliteľnú súčasť každej profesionálnej činnosti, napríklad v systéme policajného konania, osobitne na úseku kontroly a eliminácie následkov kriminality.⁵ Výnimkou nie je teda ani samotná realizácia operatívno-poznávej činnosti (*dalej len OPČ*).

V procese aplikovaného výskumu OPČ poznávame a skúmame (*zistujeme a vysvetľujeme*) nielen zložky (elementy), ktoré tvoria jej štruktúru, ale aj jej vlastný priebeh. Osobitná pozornosť orientujeme na poznávanie determinantov, ktoré pôsobia v počiatočnom štádiu aplikácie tejto činnosti, v štádiu jej priebehu a ovplyvňujú jej výstupy – výsledky a efekty. Tento prístup vyplýva z procesuálnych a funkčných aspektov konkrétnej reality, ktorou je OPČ. Zdôrazňujeme, že uvedené skutočností sú nami priamo potvrdené aj vo vymedzenom predmete poznávania tejto činnosti.

Akceptujúc náš zámer, determinanty pri aplikácii OPČ predstavujú kategóriu, ktorá má ontologický, gnozeologický charakter. Z metodologického hľadiska **pojmom determinanty OPČ rozumieme súhrn podmienok a vplyvov, ktoré v určitom čase, na určitom mieste, v rôznej miere intenzity ovplyvňujú proces jej aplikácie a jeho výstupy. Z pohľadu vonkajšieho prejavu determinanty OPČ majú objektívny a subjektívny charakter. Vnútorne prejavy vzťahov k OPČ určujú ich objektívnu a subjektívnu podstatu.**

Na doplnenie k vysvetleniu tejto metodologickej charakteristiky uvádzame, že používaným termínom „**kontexty**“ označujeme determinanty, ktoré stoja mimo procesu OPČ, avšak ktoré tento proces ovplyvňujú. Vo vzťahu k OPČ vo väčšine prípadov majú objektívny charakter (podstatu). (Kontexty – *akákoľvek súvislosť, spoločná situácia, spoločné okolnosti, súvislosti, predpoklady*). Podmienky a vplyvy – príčiny a okolnosti OPČ označujeme sumárnym termínom **faktory**.

Touto metodologickou charakteristikou (*determinanty, kontexty*) demonštrujeme, že OPČ je potrebné (*skúmať*) poznávať aj z pohľadu kauzálnej závislosti. Je to praktický prístup, pretože ňou dosiahnutý informačný produkt, jej výsledky a efekty, sa vysvetľuje v závislosti (*vzťahu*) príčiny a dôsledkov (kauzality) prebiehajúcich v procesoch OPČ. Určitý vstupný determinant poznávame ako príčinu určitého dôsledku. Názočne uvedené závislosti môžeme zvýrazniť pri hodnotení výstupov, ktoré sú dosiahnuté splnením konkrétnej operatívnej úlohy. Tento výstup je dosiahnutý aktivitami funkčnej operatívnej organizácie, v ktorej pracujú odborne erudovaní, vhodne motivovaní operatívni pracovníci. V tomto prípade sa predpokladá kauzálna závislosť medzi funkčnosťou, chcením, odbornosťou subjektov operatívnej organizácie a dosiahnutými výsledkami a efektmi. Sme si vedomí, že ide o výrazne zjednodušený príklad, ktorý interpretujeme v zjednodušenej forme.

V skutočnosti je táto záležitosť komplikovanejšia, a to preto, lebo procesy OPČ majú multifaktorovú povahu, t. j. že jeden determinant môže spôsobiť viac dôsledkov a naopak, jeden dôsledok môže byť spôsobený viacerými determinantmi. Ani explanácia kauzality pri skúmaní pôsobenia determinantov v OPČ nie je dosiaľ úplne dokonalá.

Objektivitu uvedených konštatácií môžeme zvýrazniť aj prístupmi, ktoré sme pri skúmaní determinantov v OPČ v procesoch aplikovaného výskumu akceptovali. V podstate používame dva spôsoby tejto explanácie:

- izolovane skúmame vzťah medzi konkrétnym informačným produktom a jedným determinantom; v tomto postupe je existencia iných determinantov akceptovaná, avšak je len v štádiu konštatácie (určite existujú), iné nevyhodnocujeme, to znamená neurčujeme

⁵ MUSIL, J. *Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*, Praha - Univerzita Karlova, 1982, str. 116.

ich vzájomné pôsobenia, predovšetkým mieru ich intenzity (*napríklad týmto prístupom sa už neskúmajú subjekty muži, ženy, vek, čas, miesto ... a pod.*).

Zo získaného poznania, ktoré sme nadobudli pri akceptácii tohto prístupu, sme zistili, že daný postup má predovšetkým teoretický akcent, pričom hodnota objektivity nadobudnutého poznania vykazuje určitú nejednotnosť, ktorú je potrebné ďalším poznávaním upresňovať. Táto skutočnosť sa v určitom zmysle slova nepriaznivo odráža pri praktickom využívaní takto získaného poznania. Z iného uhla pohľadu konkrétna „izolovaná“ orientácia na určitý objekt vytvára predpoklady na jeho precízne skúmanie (*poznanie interdisciplinárne, multidisciplinárne*).

Výraznejšie hodnoty objektivity dosahujeme, ak kauzalitu objasňujeme zo statických (*konkrétnych*) závislostí medzi determinantmi a informačnými produktmi. V tomto procese sú poznávané rôzne druhy korelácie, pri ktorých berieme do úvahy aj štatistické alebo pravdepodobnostné závislosti (*tesnosť alebo intenzita vzťahov a pod.*). Pri akceptovaní tohto prístupu používame metódy empirického statického vyhodnocovania a faktorovej analýzy. Výhodou tohto prístupu je, že statické závislosti sú determinované presne stanoveným výsledkom procesu (*v určitom jeho štádiu*). Faktorovými analýzami skúmame podmienky a vplyvy – príčiny a okolnosti OPČ.⁶ Kontexty, resp. determinanty a zložky procesu OPČ, precizujeme čo najpresnejšie, a to predovšetkým vo vzťahu ku konkrétnym atribútom, ktorými sú čas, miesto a miera pôsobenia.

Akceptovanie tohto prístupu je v konkrétnej kontinuite s potrebami operatívnej praxe. Vo väčšine prípadov je možné dosiahnuté výsledky tohto poznania použiť priamo (*bez ďalších úprav*) v praxi.

Domnievame sa, že aj týmito stanoviskami sme dostatočne zvýraznili, že pri vedeckom poznávaní je potrebné akceptovať sledovaný účel. Každý, kto sa podieľa na aplikácii OPČ (*či už v role vedeckovýskumného pracovníka, manažéra, operatívneho pracovníka, analytika operatívnej organizácie*), si musí uvedomiť, že existujú určité vstupné kontexty a determinanty, ktoré pôsobia v priebehu procesu OPČ. Avšak ich pomenovanie má pre nich len čiastkový praktický význam, ak nerozširujú svoju pozornosť aj na poznanie rozmeru ich pôsobenia. Len takto, sumárne, získané poznanie a jeho akceptácia môže prispieť k zvyšovaniu účinnosti a efektivity ich práce.

Z tohto pohľadu determinanty v procese OPČ je vhodné klasifikovať do dvoch skupín:

- **determinant – kontexty, ktoré pôsobia objektívne,**
- **determinanty, ktoré majú subjektívny charakter.**

Objektívne determinanty – kontexty spôsobu vykonávania akéhokoľvek konania sú dané vonkajšími príčinami, podmienkami a v niektorých prípadoch aj okolnosťami. Tieto determinujúce faktory subjekt konania väčšinou nemôže operatívny pracovník priamo ovplyvňovať, ale musí im prispôbovať svoje správanie. Za objektívne determinanty je možné považovať všetko, čo pôsobí z vonkajšieho prostredia na určité konania a vplyva na spôsob jeho realizovania. Z tohto konštatovania vyplýva, že prioritnými determinantmi v procese realizácie OPČ sú faktory, ktorými je možné charakterizovať najmä rôzne formy situácií, za ktorých je táto činnosť aplikovaná. Tieto skutočnosti v procese výskumu v plnom rozsahu akceptujeme, avšak problematika objektívne pôsobiacich determinantov – kontextov nie je predmetom tejto vedeckej štúdie.⁷ Sledujúc vytýčený zámer, rešpektujúc zadanie tejto vedeckej štúdie (*vyplýva z témy*), v jej ďalšej textovej časti sme sa rozhodli prezentovať poznanie, ktoré sme nadobudli vedeckým poznávaním subjektívnych determinantov OPČ.

⁶ Podobné prístupy sú registrované aj v iných spoločenských vedách. Napríklad v pedagogike, sociológii a pod. (CHRÁSKA, M. *Základy výskumu v pedagogike*, Olomouc, Pedagogická fakulta, UP, 1993.)

⁷ LISOŇ, M. Metodika analýzy operatívnej situácie, štúdia, In *Policajná teória a prax, ročník XIV.*, č. 1/2006, s. 12- 25, ISSN 1335-1370.

Rovnako ako pri kontextoch ani okruh subjektívnych determinantov nemožno definitívne uzavrieť, a to najmä pre ich rozmanitosť vplyvu na konkrétny objekt. Každý objekt je svojím spôsobom jedinečný. V mnohých prípadoch je to aj z toho dôvodu, že naň rozdielnou intenzitou vplývajú jednotlivé subjektívne determinanty.

3 Organizácia a riadenie – subjektívny determinant funkcionality OPČ

Pri realizácii OPČ subjektívne determinanty sú predovšetkým charakterizované vlastnosťami realizujúceho subjektu (*operatívna organizácia, operatívni pracovníci, iné subjekty účelovo zapojení do tohto špecifického druhu poznania*).

Pokus o analýzu systému konania sa vždy dotkne vzťahu jeho subjektu a sociálnej skupiny, ktorá ho obklopuje. Ak chceme charakterizovať konanie subjektu, bezpodmienečne si ho musíme zaradiť do tej sociálnej skupiny, ktorá má pri realizácii tohto konania najsilnejší vplyv⁸. Rovnako je potrebné zohľadniť vzťah tejto skupiny k subjektu z hľadiska vzájomného začleňovania.

Z výsledkov aplikovaného výskumu OPČ je zrejmé, že jej funkcionality, informačné výstupy (*výsledky a efekty*) najvýraznejšie ovplyvňujú tieto subjektívne determinanty:

- ✓ organizácia a riadenie operatívnej organizácie,
- ✓ taktika výkonu OPČ,
- ✓ somatické vlastnosti subjektu,
- ✓ psychické vlastnosti subjektu,
- ✓ vek,
- ✓ motivačné prvky,
- ✓ kvalifikačné predpoklady a iné.

(Okrem iného túto skutočnosť nám potvrdili aj oslovení respondenti v procese exploratívneho prieskumu – riadený rozhovor, dotazník.)

Uvedené podskupiny subjektívnych determinantov na seba vzájomne pôsobia, neraz jedna podskupina podmieňuje existenciu či vznik inej. Tak napríklad na psychiku realizujúceho subjektu pôsobia jeho skúsenosti z poznania objektívnej reality, motivácia, vedomosti a často i jeho odborné znalosti. Motivácia je ovplyvnená možnosťami, psychickým stavom, vedomosťami a pod. Takto je možné vymenovať i ďalšie podskupiny determinantov vplyvu a ich vzájomné pôsobenie.

Vzhľadom na obmedzenú kapacitu tejto štúdie sme sa rozhodli poukázať na niektoré identifikované problémy v organizácii a riadení OPČ, ktoré výrazne ovplyvňujú funkcionality tohto systému.

Keď porovnáваме operatívne organizácie vo svete, nezistíme v ich organizačnej štruktúre žiadne zásadné rozdiely. Väčšina z nich sú civilné orgány, zaradené do rezortu vnútra alebo spravodlivosti. Len malý podiel týchto orgánov spadá do rezortu obrany a má (polo)vojenský charakter. Bez ohľadu na svoju povahu a rezortné zaradenie majú ale tieto organizácie hierarchickú štruktúru (armádneho typu), ktoré pozostávajú z toľkých funkčných úrovní, koľko je hodností. Sú to väčšinou uzatvorené systémy a rozhodovanie prebieha smerom zhora dole. Tak ako je to v iných policajných organizáciách, aj operatívne sú pod dohľadom verejnosti, ale na druhej strane len málokedy sa snažia v požadovanej kvantite a kvalite nadviazať alebo udržiavať štruktúrované vzťahy s občanom (verejnosťou), ktorému slúžia.

⁸ METEŇKO, J., STIERANKA, J. *Riadenie operatívnych činností I*, Bratislava, Akadémia Policajného zboru, 2003, s. 99, ISBN 80-8054-283-X.

Operatívne organizácie sú spojené s celospoločenským prostredím ako účelovo vytvorený subjekt v systéme policajnej organizácie, a to predovšetkým tým, že sa spolupodieľajú na usporiadaní spoločenského života, participujú pri regulácii určených spoločenských vzťahov. V systéme policajnej organizácie plnia špecifickú poznávaciu funkciu, pokiaľ to stanovuje zvláštny predpis, plnia aj iné úlohy. Obsahom ich činností je špeciálny a špecializovaný spôsob práce s relevantnými informáciami, a to predovšetkým vo vzťahu k systému účelovej aplikácie policajného konania (napr. na úseku kontroly kriminality). Z týchto dôvodov je prioritnou povinnosťou operatívnych organizácií adekvátne reagovať na potreby policajného konania tak, ako ich orgány tohto systému identifikujú. Na základe identifikovaných potrieb sú povinné konštituovať ich základnú hierarchiu a všeobecne formulovať stratégiu, ako tieto potreby saturovať. Pre potreby fungovania policajnej organizácie sú dôležité informácie, ktoré operatívne organizácie aplikáciou OPC účelovo získavajú a transformáciou saturujú do vhodnej obsahovej formy.

Operatívne organizácie sú si vedomé, že nová bezpečnostná situácia si vyžaduje kvalitatívne nové zdokonalené prístupy k plneniu stanovených úloh v systéme policajného konania. Od operatívnej organizácie sa vyžaduje v reálnom čase identifikovať a riešiť rozpory medzi dynamicky meniacou sa bezpečnostnou situáciou a relatívne stabilnými (niekedy) i zastaranými prístupmi pri ich riešení. V danom smere prioritnou úlohou aj pre operatívne organizácie je zmeniť vzťah jej subjektov k občanovi. Činnosť operatívnych organizácií musí mať charakter **služby občanom**.

V praxi, predovšetkým zo strany manažérov, je to permanentne pertraktované a to je pozitívne. Operatívne organizácie svoju činnosť optimálne nepretržite adaptujú v súlade s požiadavkami a potrebami spoločnosti, občana a policajnej organizácie. Optimálny transformačný proces v spoločnosti nachádza adekvátnu odozvu vo vnútornom fungovaní týchto organizácií, činnosti jej manažérov a ďalších jej subjektov. Z toho vyplýva, že vznik, identifikácia a komplexné poznávanie potrieb spoločnosti sú determinované nielen spoločenským prostredím, ale aj vnútorným prostredím policajnej organizácie a samostatne operatívnych organizácií.

Na druhej strane je však potrebné k tomu dodať, že zo strany niektorých operatívnych pracovníkov tento prístup k občanovi je viac-menej formálny a nie dostatočne presvedčivý (*napríklad je to evidentné z hodnotenia dôveryhodnosti občana k činnosti a akcieschopnosti polície a pod.*). Z výsledkov aplikovaného výskumu môžeme uviesť celý rad negatívnych situácií, v ktorých operatívni pracovníci nevedeli komunikovať s občanmi. Nedokázali správne (operatívne) reagovať na ich oprávnené požiadavky. Nevedia presvedčivo „predať“ výsledky svojej práce (pozitívach, ale aj negatívach). Nedokážu získať občana pre participáciu pri plnení úloh na úseku kontroly kriminality a pod.

Z výsledkov analýzy organizácie a riadenia operatívnych organizácií vyplýva, že len nedávno si začali ich manažéri vôbec uvedomovať, akou značnou brzdou pre efektívnosť a účinnosť ich činnosti predstavuje ich vysoko byrokratizovaná a centralizovaná štruktúra. K podpore uvedeného (*tejto nespokojnosti*) je možné uviesť negatívne názory verejnosti, jej vnímanie a skúsenosti s činnosťou (*alebo alibistickou nečinnosťou*) operatívnych pracovníkov. *Stačí sa pozrieť, ako stále narastá trh súkromných bezpečnostných služieb, ktoré v tomto odbore podnikajú. Tie v pomerne veľkej intenzite vlastne supľujú ponuku a zabezpečenie ochrany a bezpečnosti pre občana, na ktorú úlohu sú účelovo vytvárané orgány štátnej správy vrátane operatívnych organizácií.* Táto narastajúca nespokojnosť spoločnosti vedie k tomu, že sa aj u nás operatívne organizácie začínajú meniť.

Postupne a opatrne, nielen v zahraničí, sa prechádza k štruktúram, ktoré sú decentralizovanejšie a menej byrokratické. Zavádzajú a skúšajú sa nové riadenia koncepcie. Rozhodovanie zhora dolu sa pomaly opúšťa a prichádzajú koncepcie „samoriadením“ a „zodpovednosťou za výsledok“, ktorého cieľom je zapojiť a zainteresovať operatívnych

pracovníkov na všetkých úrovniach zodpovednosť i uznanie za dobrú prácu. Vyvíja sa snaženie, aby bola stratégia operatívneho poznania aktívnejšia a ústretovejšia voči potrebám občana, komunitám a spoločnosti.⁹

Ukazuje sa, že jednou z ciest aktívneho prispôsobovania vnútorného prostredia operatívnych organizácií premenlivým situáciám je skvalitnenie funkčnosti ich systému, ako aj vlastného riadiaceho procesu a to na všetkých stupňoch organizácie.¹⁰ Aj z toho vyplýva, že organizačné štruktúry operatívnych organizácií sa začínajú integrovať do policajnej organizácie a účelovo vnútorne diverzifikovať v súlade s plnením delegovaných úloh, pri dosahovaní finálneho cieľa. Je to tak preto, lebo organizácia OPČ je závislá od riadenia jej jednotlivých subjektov. K tomu je možné ešte dodať, že v súčasnom období kvalitatívnych zmien sa v porovnaní s predchádzajúcim jednoduchým (*funkčným*) chápaním riadenia jednoznačne presadzuje nové ponímanie riadenia, ktoré má relačný (*vzťahový*) charakter.

Riadením rozumieme špecifický vzťah prvkov spoločenskej štruktúry (*riadiaceho subjektu a riadeného objektu*), ktorý je vytváraný a realizovaný ako hľadanie a formulovanie ciest na dosiahnutie rozvoja v danej oblasti a na účelne iniciovanie a ovplyvňovanie aktivít na dosiahnutie tohto cieľa.¹¹

Z výsledkov aplikovaného výskumu vyplýva, že rozvinúť tvorivý prístup k racionálnej organizácii a riadeniu OPČ, ktoré súvisí s jej funkcionalitou, účelovým a cieľavedomým využívaním reglementovaných kompetencií, vyžaduje akceptovať celú plejádu princípov, ktoré analógiou vyplývajú najmä z týchto téz:

- vypracovať a akceptovať stratégiu pri budovaní logistiky potrebnú na jej účinnú a efektívnu aplikáciu (*vzorový organizačný poriadok, ktorý „operatívne“ a kreatívne reaguje na vzniknutú operatívnu situáciu; odborná, psychologická, fyzická, morálna a iná celoživotná príprava subjektov a iné*),
- vymedziť proporcie akontability - zodpovednosti pre jej jednotlivé subjekty (*delegovať konkrétnu personálnu a časovú zodpovednosť na jednotlivé subjekty, účelovo ju diverzifikovať medzi jednotlivé subjekty; schopnosť odhadnúť lehoty plnenia čiastkových i celkových úloh a pod.*),
- zvýšiť úroveň samoriadenia (*automanžment, bez ohľadu na úplnosť to znamená: nenechať sa neúmerne vyrušovať z plánovaných činností a cieľavedome využívať pracovnú dobu; neupriamovať sa na riešenie nepodstatných problémov, ale pri plnení stanovených úloh postupovať – pokiaľ možno – koncepčne a systémovo; každú prácu doviesť do konca a vyhýbať sa jej prerušovaniu, resp. "rozkuškovaniu"; využívať pritom vhodné postupy a prostriedky, kontrolovať vlastné konanie, sebakriticky hodnotiť osobný prínos i podiel druhých osôb na pracovnej činnosti*),
- vytvárať, využívať a vyťažovať dostupné informačné siete – zdroje (*pri tejto činnosti akceptovať teóriou a praxou odporúčané zásady práce s informáciami*),
- motivovať svojich spolupracovníkov k rozvinutiu potrebnej iniciatívy a kreativity pri plnení spoločných úloh (*adresne a objektívne hodnotiť prácu svojho kolegu*),

⁹ C. de ROVER *Služiť a chrániť, ľudské práva a humanitárne právo pre policajné a bezpečnostné sily*, Príroda, Bratislava 2002, s. 384 – 385, ISBN 80-07-01200-1.

¹⁰ KRAČMÁR, J. Niektoré súvislosti teórie manažmentu s konštituovaním policajno-bezpečnostnej vedy; Záverečná správa z výskumu: „Konštituovanie policajno-bezpečnostnej vedy“, Bratislava : Akadémia PZ 1997, s. 41.

¹¹ LIŠOŇ, M. Odhaľovanie kriminality páchanej v ekonomike, In BALÁŽ, P., KRUPA, S. a kol. *Ekonomická kriminalita*, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1995, s. 35. ISBN 80-88751-18-7.

- organizovať a postupne realizovať dlhodobé opatrenia na uľahčenie svojej práce, (podľa potreby kontrolovať svoju činnosť - vykonať časovú štúdiu a snímok jednotlivých pracovnej aktivít),
- netolerovať nedbalosť, neporiadok a nepresnosť (*nenahradzovať prácu diskusiami – predovšetkým personálneho obsahu*),
- kontrolovať výkon činnosti (*tak, aby sa operatívni pracovníci snažili svoje schopnosti a kvality sústavne rozvíjať a zlepšovať*),
- určiť priority pri plnení delegovaných úloh (*nepúšťať sa naraz do všetkého a nič nedokončiť*),
- dodržiavať etiku a morálku pri dosahovaní úspechu alebo neúspechu (*vedieť víťaziť a prehrávať*),
- prehodnotiť motiváciu k výkonu OPČ (sociálne postavenie v policajných organizáciách a spoločnosti),
- definovať podmienky profesionálneho rastu, skvalitniť odborné profesionálne systémové celoživotné vzdelávanie a prípravu operatívnych pracovníkov (*kariérny postup*) a pod.

Dosiahnutými výsledkami z výskumu sme potvrdili, že tieto „**zámerné pôsobenia**“ - **intencionalita** v OPČ existujú vo väčšej miere, ak je toto konanie funkčne organizované. Aj v tomto prípade samozrejme nijako nepodceňujeme význam náhody pri riešení operatívnych úloh.

Za určitú rezervu v procese aplikácie OPČ je možné označiť, že princípy, ktoré z týchto téz vyplývajú, nie sú v požadovanom rozsahu rešpektované. Dominantným, rozhodujúcim prvkom, ktorý de facto výrazne sťažuje v praxi akceptáciu týchto princípov, je nesprávne vnímanie samotnej podstaty obsahu a formy tohto konania (*účelové operatívne poznanie*). Žiaľ tento stav je registrovaný aj priamo v operatívnych organizáciách. Niektorí manažéri nedisponujú potrebným poznaním o možnostiach, ktoré vyplývajú z aplikácie tejto činnosti. V oblasti marketingu nevedia výstupy svojej práce náležite predať a pod.

V tomto smere ešte zložitejšia situácia je v policajnej organizácii. Mnohí manažéri v systéme organizácie a riadenia policajného konania nevedia správne vyhodnotiť pridanú hodnotu OPČ pri plnení spoločnej úlohy.

Jedným zo všeobecných princípov funkcionality organizácie OPČ je adekvátnosť riadenia jednotlivých subjektov a organizačných štruktúr. Adekvátne uplatňovanie riadenia spočíva v tom, že najvyšší manažment, jeho subjekty a nižšie riadiace štruktúry sa nepovažujú za niečo dané vyššou inštanciou, a teda nedotknuteľné a nemenné. Naopak, v súlade s princípmi participácie a efektivity riadenia je potrebné ich činnosť systematicky skúmať a ovplyvňovať, a to nielen okolím, ale i riadenými subjektmi. Pri aplikácii OPČ sa stávajú jej rovnocenným partnermi pri plnení spoločnej úlohy, v plnom rozsahu akceptujúc svoju špecifickú zodpovednosť (*akontabilitu*). Aj z týchto konštatácií vyplýva, že v operatívnej organizácii dochádza medzi jej subjektmi k prelínaniu formálnej a neformálnej komunikácie, ktorej bezkonfliktová podoba pomáha vytvárať optimálnu sociálnu atmosféru.

Rešpektujúc metodologické požiadavky, je možné uviesť, že formálna komunikácia medzi subjektmi OPČ je regulovaná prostredníctvom oficiálnych, predovšetkým organizačných vzťahov. V danej súvislosti je potrebné k tomu dodať, že neformálna komunikácia v operatívnej organizácii v niektorých situáciách pôsobí kontraproduktívne, dokonca vyvoláva nové konfliktné situácie. Z hľadiska funkcie je potrebné v čo najvyššej miere eliminovať faktory, ktoré tieto negatívne stavy môžu determinovať. Pri realizácii OPČ nie je možné vznik týchto excesov akceptovať a následne obhajovať konštatovaním: „*OPČ vykonávajú iba ľudia*“.

Od operatívnych pracovníkov sa očakáva, že budú rešpektovať a chrániť ľudskú dôstojnosť a dodržiavať, presadzovať a hájiť ľudské práva všetkých ľudí. Prax potvrdzuje, že tento cieľ možno dosiahnuť iba vtedy, ak v postupoch týchto pracovníkov budú presne dodržiavané (*splnené*) inherentné **požiadavky OPČ – zákonnosť, nevyhnutnosť, primeranosť a etika**. OPČ musí vychádzať z pozitívneho práva. Jej aplikácia musí byť vynútená okolnosťami a prijaté opatrenia nesmú byť prísnejšie, ako to zodpovedá konkrétnej situácii (*znova môžeme použiť terminologický prívlastok, ktorým je táto poznávacia činnosť vyšpecifikovaná*). Okrem týchto základných princípov sa musia operatívni pracovníci riadiť i etickými štandardmi. V procese riadenia OPČ je dôležité operatívnych pracovníkov na tieto povinnosti pripraviť, obzvlášť preto, lebo si často myslia, že to, čo robia, je v danej situácii povolené, alebo sa dá prinajmenšom zdôvodniť. V OPČ je nezákonný, respektíve svojvoľný zásah do základných práv a slobôd občana neprípustný.

Výslednosť a efektívnosť operatívnej organizácie je priamo závislá od kvalifikovanosti jej pracovníkov z hľadiska znalostí, schopností, postojov, vzorcov správania a konania. Plnenie úloh v OPČ nie je žiadny mechanický výrobný proces, v ktorom máme predtým, ako ide hotový výrobok do predaja, určité možnosti kontroly akosti. Pracovisko OPČ produkuje hlavne služby, z ktorých väčšina sa poskytuje „na miestach“, mimo kontroly nadriadených, ktorí majú za úlohu činnosť svojich podriadených sledovať a preverovať. Kompetencie, ktoré majú k dispozícii operatívne organizácie, štát udeľuje fakticky pre jednotlivých operatívnych pracovníkov, ktorí ich využívajú pri plnení úloh v konkrétnych situáciách. Ak vieme teda, že hybnou silou pri kvalitnom výkone OPČ je ľudský kapitál, je nám zrejmé, že kritický význam tu má prijímanie a výber nových pracovníkov, rovnako ako kvalita výučby a výcviku. Otázkou je: „*Vieme tieto požiadavky v súčasnej dobe definovať?*“ Treba sebakriticky povedať, že predovšetkým z hľadiska komplexnosti posudzovania, nielen v teoretickej rovine, ale ani v praktickej, nie sme schopní tento proces v požadovanej kvalite zabezpečiť. V danom prípade aj pre aplikovaný výskum OPČ vzniká úloha definovať profesiogram operatívneho pracovníka a pod. To sú ďalšie méty, ktoré sme sa rozhodli vedeckovýskumnou činnosťou dosiahnuť.

Ako sme už uviedli, funkcionalita operatívnych organizácií je determinovaná ich samotnou organizačnou štruktúrou a ich prepojením na systém policajnej organizácie. Ukazuje sa, že vysoko byrokratizovaná a centralizovaná organizačná štruktúra nie je vhodná pre operatívne organizácie. OPČ nie je možné aplikovať frontálne, ale operatívne, adresne, kreatívne, účinne, tam, kde je to potrebné a pod. Ukazuje sa ako vhodné, ak návod pri strategickom budovaní organizačnej štruktúry operatívnych organizácií vyplýva z delegovaných úloh, ktoré korešpondujú s objektom poznania a jeho samotným poznávaním. Napríklad – ako to zjednodušíme pri plnení úloh na úseku poznávania trestných činov a zisťovania ich páchatel'ov:

- *všeobecnej kriminality*: poznávanie prebieha vo väčšine prípadov z miesta činu (*reálne informácie*),
- *kriminalita páchaná v ekonomike*: poznávanie je zamerané na skúmanie spôsobu konania subjektov (*transferové informácie*),
- *korupčná kriminalita*: zisťujú sa informácie, kto, kde a kedy spáchal trestný čin korupcie (*analytické informácie*),
- *drogová kriminalita*: identifikuje sa drogovou závislá osoba a poznáva sa systém organizácie výroby, distribúcie a predaja drog (*reálne a analytické informácie*),
- *aktivity kriminálnych skupín*: poznáva sa systém organizácie a riadenia kriminálnej skupiny (*reálne, analytické a transferové informácie*).

Aj z tohto schematickeho demonštratívneho náčrtu základných štruktúr poznávania určitých druhov kriminálnych aktivít vyplýva, že pokus o analýzu systémového modelu OPČ sa vždy dotkne vzťahu operatívneho pracovníka a prostredia, ktoré ho obklopuje. Ak chceme charakterizovať správanie a konanie operatívneho pracovníka, bezpodmienečne ju musíme zaradiť do tej sociálnej skupiny, ktorá má pri realizácii tejto činnosti najsilnejší vplyv¹². Rovnako je potrebné zohľadniť vzťah tejto skupiny k subjektu z hľadiska vzájomného začleňovania.

V OPČ vznikajú a uspokojujú sa potreby interakčných situácií, v ktorých sa realizuje výmena podnetov, oznámení, informácií smerujúcich k regulácii správania a konania komunikačných partnerov. Pri tejto činnosti musia byť presne definované profesionálne pozície konkrétnych organizačných prvkov, ich veľkosť, štruktúra, cieľová orientácia, konkrétna úroveň komunikačnej kompetencie manažéra a operatívnych pracovníkov a v neposlednom rade aj interakcia s inými subjektmi v policajnej organizácii a mimo nej. Zjednodušene povedané, aj prostredníctvom organizačnej štruktúry operatívnej organizácie musia byť vyvárané predpoklady na plnenie služobných úloh. Význam koordinácie pri aplikácii OPČ je evidentný. Teoreticky je ho možné zdôvodniť využitím analytickej a funkcionalistickej (konštruktivistickej) charakteristiky systému OPČ

Práve koordináciou (*súčinnosťou, kooperáciou*) podsystemov môžu vzniknúť kvantitatívne a kvalitatívne nové vlastnosti jeho celého systému. Aj z toho dôvodu je nutné v OPČ skúmať, poznať koordinačné vzťahy a hodnotiť ich prínos. Základným znakom systému OPČ je neustála transformácia a cirkulácia informácií v dynamike vývoja. Transformácia informácií v tomto systéme prebieha tým spôsobom, že výstup z jedného procesu je zároveň vstupom do ďalšieho. Vznik, kvantitatívna a kvalitatívna zmena informácií (*vznik, rast, odumieranie a zánik*) tvoria pevný reťazec vzájomnej väzby, ktorý sa uplatňuje rovnako pri jeho najjednoduchšom prvku (napríklad údaj), ako aj pri jeho najzložitejšom organizovanom prvku, ktorý predstavuje výstupný informačný produkt – operatívna informácia.

Aj tieto skutočnosti potvrdzujú, že v systéme OPČ pokladáme problém koordinácie na rôznej hierarchickej úrovni za veľmi dôležitý. Pri skúmaní koordinácie systému OPČ nás prednostne zaujímajú také stavy, prípady a situácie, v ktorých sa tento systém vo svojom správaní mení. V OPČ tieto zmeny nemôžu mať chaotický charakter. Musia sa uskutočňovať kontinuálne koordinovane. To samozrejme vyžaduje poznať (*odhaliť, objaviť*) určité spoločné pravidlá, ktoré podmieňujú istú príbuznosť (afinitu) a podobnosť v správaní aj na prvý pohľad úplne rozdielnych systémov. Ak vieme určiť tieto pravidlá usporiadania, môžeme prejsť k určeniu nevyhnutnosti koordinácie a tým určiť „zmeny“ systému. Samozrejme to vyžaduje poznať:

- ✓ stabilitu systému, jeho zotrvačnosť, akceptovanie výskytu náhody a nevyhnutnosti, možného pôsobenia okolia,
- ✓ konkrétny charakter delegovanej úlohy,
- ✓ realizačné situácie.

Predovšetkým týmto poznaním je možné dostatočne zdôvodniť praktickú aplikáciu koordinácie systému (*systemov*).

Napríklad v danej súvislosti je potrebné poznať charakteristické „*statické*“ parametre systému OPČ a iných systémov, ktoré je možné využiť pri plnení spoločnej úlohy, a to najmä z hľadiska funkcionality, výkonnosti, účinnosti a efektivity.

Parametre týchto systémov sú určené viac-menej priamo pri ich vytváraní, a to predpokladanou obmedzenou výkonnostnou kapacitou. Vzhľadom na ich ontologickú podobu

¹² METEŇKO, J., STIERANKA J. *Riadenie operatívnych činností I*, Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2003, s. 99. ISBN 80-8054-283-X.

(materiálne systémy) ide o systémy, ktoré sa pôsobením okolia permanentne menia. Tieto zmeny sa dotýkajú aj ich výkonnostných parametrov. Osobitne pri posudzovaní akceptácie vzniku koordinačných vzťahov je možné hodnotiť intervenčné zmeny systémov pôsobením subjektov, ktoré existujú v okolí a pod.

Z charakteristiky OPČ vyplýva aj jej personálna, ekonomická, technická a iná náročnosť. Z týchto kritérií o. i. vyplýva, že operatívni pracovníci plnia zložité (*náročné*) úlohy, mnohokrát dlhodobo, pri ktorých je nevyhnutné intenzívne zasahovať do práv a slobôd občanov, čo vyžaduje osobitné postupy, kontrolu a pod. Podobne je možné hodnotiť aj výsledky a efekty OPČ v ich kontinuálnej nadväznosti na aplikáciu následného konania (*napríklad policajného*). Výsledky policajného konania sú dominantne determinované výstupmi OPČ. Táto skutočnosť musí byť akceptovaná a hodnotená z hľadiska kvality, aktuálnosti, akcieschopnosti a pod. V danej súvislosti niet argumentov, ktorými by bolo možné znížiť význam koordinácie pri aplikácii OPČ.

Aj napriek týmto racionálnym argumentom v praxi sú registrované situácie, ktoré neumožňujú koordinovane aplikovať činnosť. Je to tak preto, lebo koordinačné vzťahy majú reálnu podobu. Pri ich hodnotení musíme zohľadňovať aj situácie, v ktorých je možné iniciovať vznik, existenciu a zánik koordinácie. Predovšetkým touto fakultatívnou argumentáciou možného vzniku koordinačných vzťahov pripúšťame aj existenciu situácií, v ktorých nie je možné aplikovať koordináciu.

Koordinovaný systém je taký, ktorý vyvoláva sumárne väčší účinok, ako keby jeho jednotlivé subsystémy pôsobili na seba jednotlivo a nezávisle. Ide teda vždy o určitý, kombinovaný a spoločný účinok činnosti subsystémov.

V procese aplikácie OPČ koordinovaný systém môžu vytvárať:

- ✓ jeho subsystémy (subjekty na konkrétnych pozíciách),
- ✓ systém OPČ a ďalší mimo neho pôsobiaci systém, resp. systémy,

Cieľavedomé a systematické prehlbovanie koordinácie medzi jednotlivými službami a útvarmi policajnej organizácie je jedným z významných predpokladov ďalšieho skvalitnenia a zefektívnenia kontroly trestnej činnosti. Aj z toho vyplýva, že OPČ má svoje osobitosti, ktoré je možné vyšpecifikovať z možných koordinačných vzťahov v systéme operatívnej organizácie, ako aj medzi operatívnou organizáciou a inými subjektmi, ktoré pôsobia v jej okolí. Schopnosť zdôvodniť a využiť koordináciu pri plnení úloh v OPČ je dôležitý determinant vo vzťahu k výstupu (*výsledok, efekt*).

Predovšetkým akceptáciou týchto požiadaviek vo vnútornej organizačnej štruktúre operatívnej organizácie by mali fungovať **interakčné komunikačné vzťahy medzi pozíciami manažér, operatívny pracovník a analytik.**

Záverčné úvahy:

Domnievame sa, že aj tieto čiastkové výsledky, ktoré sme dosiahli v procese aplikovaného výskumu OPČ, môžu pomôcť operatívnym pracovníkom pri účelovom vytváraní pozitívneho vzťahu k plneniu delegovaných úloh. Dôležité je, že môžu generovať konštruktívnu odbornú (aj vedeckú) diskusiu, ktorej štruktúru môžu tvoriť tieto témy:

- postupy pri poznávaní operatívno-poznávacej činnosti – realita v systéme policajného konania,
- posudzovanie funkcionality z hľadiska účelovej aplikácie systému policajného konania,
- evalvácia funkcionality operatívno-poznávacej činnosti,
- význam poznávania s skúmaním kontextov a determinantov z hľadiska potrieb operatívno-poznávacej činnosti a jej vedného odboru operatívneho poznania,

- význam a možnosti kreovania vedného odboru „operatívne poznanie“ v systéme policajných vied (*rozvoj jeho teórie a výskumu*) a iné.

Sme si vedomí, že nami interpretované poznanie v textovom obsahu tejto vedeckej štúdie má konfrontačný charakter. Aj preto očakávame, že k tomuto spracovanému poznaniu budú prezentované konštruktívne kritické pripomienky, ktoré po analýze dokážeme subsumovať do nášho poznania. Aj to je jedným zo sledovaných cieľov, ktoré sme sa rozhodli dosiahnuť spracovaním tejto vedeckej štúdie.

Literatúra

- AUGUSTÍN, P. *Korupcia*, Akadémia PZ v Bratislave, Bratislava 2008, s. 95, 125, ISBN 978-80-8054-453-9.
- C. de ROVER *Slúžiť a chrániť, ľudské práva a humanitárne právo pre policajné a bezpečnostné sily*, Príroda, Bratislava 2002, s. 384 – 385, ISBN 80-07-01200-1.
- CHRÁSKA, M. *Základy výskumu v pedagogice*, Olomouc, Pedagogická fakulta, UP, 1993.
- LISOŇ, M. Metodika analýzy operatívnej situácie, štúdia, In *Policajná teória a prax, ročník XIV.*, č. 1/2006, s. 12- 25, ISSN 1335-1370.
- LISOŇ, M. Odhaľovanie kriminality páchanej v ekonomike, akadémia Policajného zboru v Bratislave, In BALÁŽ, P., KRUPA, S. a kol. *Ekonomická kriminalita*, Bratislava : Akadémia PZ, 1995, s. 35, ISBN 80-88751-18-7.
- MUSIL, J. *Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1982. 287 s.
- METEŇKO, J., STIERANKA, J. *Riadenie operatívnych činností I*. 1. vyd. Bratislava : Akadémia PZ, Katedra kriminálnej polície, 2003; Bratislava : Akadémia PZ, Katedra kriminalistiky a forenzných disciplín, 2003. 141 s. ISBN 80-8054-283-X.
- KRÁČMAR, J. Miesto teórie manažmentu v konštituovaní policajno-bezpečnostnej vedy (Poznámky). In *Policajná teória a prax*. Roč. 5, č. 1(1997), s. 26-30.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších noviel.

Keywords: police procedures, operational policing, operation-cognitive activity, evaluation of functioning of operation-cognitive activities, organization and management, functionality, added value, responsibility (accountability), determinants, context.

Summary

Author shares partial results reached by scientific research with the professional public. Results were reached through operational and research activity which further specifies the specific reasons for such a category in a police operative procedure. The knowledge that is processed in the text of the study indicate that the content of the study has theoretical and practical nature.

Knowledge processed in the study is original. Therefore, in assessing the acceptance (objectivity), author uses the conclusions reached by the applied research in the specific reality of operational policing experience (*content, statistical, factor analysis, management interviews, a questionnaire, study of literature and other scientific procedures*). Particular attention is devoted to approaches that have been accepted in the research process, determinants of operation-cognitive activities. Management and organization characterizes

group of determinants of subjective functionality of operative-registration activities. By solving the assignment (*see the name of the study*), author uses an interdisciplinary approach to the establishment and subsequent placing the new categories into methodologies of operative activities (functionality, evaluation, output - the result, effect, responsibility - accountability, added value and other).

According to the author, in the application of operation-cognitive activities, there are numerous imperfections in the system functioning of organization and management of operation-cognitive activities, that scientific research is able to identify. Author also expresses the belief that their use can positively affect the functioning of operation-cognitive activity, information product achieved in this activity, which is its output (its two components - result, effect).

*doc. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.
Akadémia PZ v Bratislave
Katedra kriminálnej polície
e-mail: miroslav.lison@minv.sk*

Recenzenti: prof. Ing. Václav Krajník, CSc., JUDr. Miroslav Hrášok